

Η ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Η Βενετία, καθώς παλεύει να κρατηθεί πάνω από το νερό, όπως κάποιες χώρες προσπαθούν σήμερα να μη βουλιάξουν αποφεύγοντας την οικονομική χρεοκοπία, θα μπορούσε να αποτελέσει την απόλυτη μεταφορά για την κρίση. Κι όσο η Βενετία παλεύει, τόσο οι τουρίστες που την επισκέπτονται επιταχύνουν τη βύθισή της. Η Βενετία βυθίζεται περίπου ένα χιλιοστό το χρόνο· αυτό σημαίνει ότι αν δεν γίνει κάτι πολύ ρηξικέλευθο, σε 1000 χρόνια η πόλη θα έχει βυθιστεί ένα μέτρο. Έφτασε στο απόγειό της 1000 χρόνια μετά τη ίδρυσή της και θα μπορούσε σε 1500 χρόνια από τώρα να έχει εξαφανιστεί. Τι θα γίνει στο μεταξύ; Οι τεχνολόγοι και οι επιστήμονες που μελετούν την οικολογική ισορροπία της λιμνοθάλασσας (laguna) ελπίζουν σε κάποια λύση. Άλλοι αμφιβάλλουν, ενώ κάποιοι περιμένουν με πολύ σκεπτικισμό και υπομονή τις εξελίξεις.

Η πόλη στηρίζεται σε εκατομμύρια κορμούς δέντρων, σε πασσάλους που βρίσκονται στα θεμέλια των σπιτιών και των κτιρίων (μόνο η εκκλησία Santa Maria della Salute λέγεται ότι κτίστηκε πάνω σε ένα εκατομμύριο πασσάλους) και όσο το οξυγόνο δεν φθάνει στο τεχνητό αυτό δάσος, το μέλλον της πόλης είναι σχετικά σίγουρο. Αν όμως επισυμβεί μια οικολογική μεταβολή ή μια γεωλογική ανακατάταξη, τότε το πλέγμα των πασσάλων θα αχρηστευτεί και η πόλη θα βυθιστεί με απίστευτη ταχύτητα. Σε μια προοπτική διερεύνηση (foresight) των πιθανών σεναρίων, το φάσμα είναι ευρύ και δραματικό: από την πλήρη εξαφάνιση (τι θα γίνουν τα βιβλία; τι θα γίνουν οι πίνακες; τα έργα τέχνης;), έως τη Βενετία που ως άλλη Ατλαντίδα, ως ένα μουσείο πολιτισμού θα γίνει ένας τεράστιος υποβρύχιος αρχαιολογικός χώρος (οι τουρίστες θα επισκέπτονται την Piazza San Marco ή το Campo dei Frari με σκάφανδρα;). Στα ενδιάμεσα σενάρια, κάποια μέρη της πόλης βυθίζονται, κάποια άλλα παραμένουν στην επιφάνεια, άλλα μετακινούνται σε μεγάλη κλίμακα (θα βρεθούν στην σημερινή θέση των Δολομιτών) και τα κανάλια γίνονται λεωφόροι και διάδρομοι για τα μέσα συγκοινωνίας. Το όλο ζήτημα, οι προβλέψεις και οι φαντασιώσεις, σχετίζεται με την κλίμακα του χρόνου στην οποία γίνονται οι προβολές. Αν ληφθεί ως κλίμακα ο γεωλογικός χρόνος (χιλιάδες ή εκατομμύρια χρόνια), ο

πλανήτης θα έχει μια τόσο διαφορετική μορφή, που είναι σχεδόν αδύνατο να προβλεφθεί η θέση της Βενετίας σ' αυτόν τον πραγματικά διαφορετικό κόσμο. Ίσως να βρεθεί στο βόρειο πόλο, αν ακόμη υπάρχει κι αυτός.

Στον ενδιαμέσο, όμως, σύντομο χρόνο, τι μπορεί άραγε να συμβεί στη Βενετία; Μπορεί να γίνει μια πόλη - πανεπιστήμιο, μια πόλη - κέντρο ερευνών για τις τέχνες, για τη ζωγραφική, τη μουσική, την αρχιτεκτονική, που καλλιεργήθηκαν εδώ με σπάνια ιδιοτυπία, όπως και οι άλλες χάρες και οι χαρές της ζωής; Μια καλοστημένη «βιτρίνα», μια Cultureland (Disneyland του πολιτισμού), όπου το χθες θα βαραίνει κυριαρχικά; Ή μήπως θα μεταμορφωθεί σε ένα είδος παιδικής χαράς – Disneyland, όπου οι τουρίστες (κυρίως Ασιάτες και Αφρικανοί) θα ανακαλύπτουν την αναγκαστική ή και βίαιη συμβολή των προγόνων τους στον πλούτο και την άνθιση της Ευρώπης, και ειδικά της Βενετίας; Ή τέλος, η Βενετία, σε μια προσπάθεια να αξιοποιήσει τις καλλιτεχνικές της κατακτήσεις για να εξασφαλίσει την επιβίωσή της, θα κρατήσει τις διεθνείς διοργανώσεις της (την Biennale, το Φεστιβάλ Κινηματογράφου/ Mostra del Cinema κ.λπ.), πληρώνοντας το κόστος, κάνοντας δηλαδή μια πολιτιστική παραχώρηση στον οικονομικό ορθολογισμό, απαραίτητη για να κρατηθεί ό, τι ιδιότυπο αξίζει να διατηρηθεί;

Αν σε όσα προαναφέρθηκαν, δηλαδή σ' αυτό το μείγμα ιστορίας και αφήγησης, προβολής και φαντασίωσης, προσδοκίας και φόβου, μπορούμε να διακρίνουμε ένα κοινό στοιχείο, αυτό είναι ο χρόνος ή, καλύτερα, μια ιδιότροπη σύμπλεξη χρονικοτήτων. Ο ρυθμός της Βενετίας είναι αργός, όπως αργά κινούνται τα πλωτά μέσα για να μην αναστατώσουν υπερβολικά τις διεπιφάνειες του νερού και της λάσπης, και αυτό παραπέμπει βέβαια στην τρίτη ή στην τέταρτη ηλικία των ανθρώπων, όπως λέγονται σήμερα τα γηρατειά. Ο ιστορικός χρόνος έχει κλείσει τον κύκλο του σε σχέση με την κυρίαρχη θέση της πόλης, και ό, τι έχει απομείνει πέρα και έξω από αυτόν το χρόνο είναι σαν να λειτουργεί με έναν τρόπο σχεδόν «μετα-κατακλυσμιαίο». Η Βενετία γνώρισε τη δόξα, εφάρμοσε ένα ιδιότυπο σύστημα διακυβέρνησης εμπνευσμένο και από την αρχαία δημοκρατική Αθήνα, έδωσε αριστουργήματα στο χώρο της τέχνης και την ημέρα που ο Δόγης παρέδωσε το σκούφο του στον Ναπολέοντα, η Γαληνότατη Δημοκρατία εισήλθε σε ένα αργόσυρτο πένθος – εξάλλου

η πόλη σταμάτησε να διοργανώνει επίσημα το καρναβάλι της από τότε. Το λεγόμενο καρναβάλι της Βενετίας είναι τώρα ένα απροσχημάτιστο παιχνίδι τουριστικού μάρκετινγκ: ως γνωστόν, οι συνειδητοί Βενετσιάνοι φροντίζουν (όσοι μπορούν βέβαια) να απουσιάζουν τις μέρες του καρναβαλιού, καθώς γι' αυτούς το πολιτιστικό πένθος της πόλης συνεχίζεται.

Οι καμπάνες χτυπούν στη Βενετία με έναν ιδιαίτερο τρόπο, μάλλον νωχελικά, για τους πιστούς και τους άπιστους στο χριστιανικό δόγμα. Βέβαια, δεν ακούγονται οι καμπανούλες και τα κουδουνάκια του «ελευθεριάζοντος χρόνου» των καταραμένων Βενετσιάνων – όπως οι Lorenzo da Ponte, Giacomo Casanova, Barbara Strozzi, και Veronica Franco - οι όποιοι δεν ανήκαν στους επίσημους θεσμούς, στην επίσημη ιστορία ώστε να διατηρηθεί η μουσική της ζωής τους. Το νερό κυλάει αργά στον κήπο που δημιούργησε ο Carlo Scarpa γύρω από το Palazzo της Fondazione Querini Stampalia στο Castello, όπου η γαλήνη μοιάζει με στοιχείο που έχει εισαχθεί από την (Άπω) Ανατολή. Σε κάποιες μυστικές περιοχές της σημερινής Βενετίας – όχι μόνο στον κήπο του προαναφερόμενου ιδρύματος, αλλά, για παράδειγμα, και στον περιβάλλοντα χώρο της εκκλησίας του San Francesco della Vigna, όπου κυριαρχεί το πνεύμα του Andrea Palladio - κρύβεται ένα μείγμα σαγήνης και ηρεμίας. Ο αργός χρόνος των ηλικιωμένων ανθρώπων και των ηλικιωμένων πόλεων επιτρέπει και σε άλλες χρονικότητες να εισβάλουν και να κρατήσουν στιγμιαία το ρυθμό. Έτσι, σ' αυτά τα παιχνίδια του χρόνου, ο πίνακας του Giorgione «Η Καταιγίδα» (La Tempesta), μολονότι αποτυπώνει μια στιγμιαία έκρηξη φωτός σε ένα τοπίο αληθοφανές και φαντασιοφανές, διακηρύττει το άπειρο της στιγμής.

Η νεολαία, που μελετάει κλεισμένη μέσα στα δωμάτια του ιδρύματος Querini Stampalia και κάτω από τα βλέμματα των γυμνών γυναικών που αναπαριστούν οι πίνακες του 18^{ου} αιώνα, μετατρέπει την ησυχία των αναγνωστηρίων σε ένα σιωπηλό διάγγελμα για την ανελέητη διαδοχή των γενεών.

Στα κατάστιχα του ιδρύματος Ospedale della Pietà, εκεί όπου έφερναν τα εγκαταλελειμμένα μωρά (κορίτσια) και όπου ο Antonio Vivaldi τα εκπαίδευε (στη συνέχεια) ως μουσικούς, στο βιβλίο καταγραφής υπήρχε χώρος για να τοποθετηθεί ένα σημείο – ένα αντικείμενο που είχε βρεθεί πάνω στο κορίτσι, ως σημάδι και από το

οποίο θα μπορούσαν στο μέλλον να το αναγνωρίσουν οι βιολογικοί γονείς του · άλλωστε το βιβλίο αυτό είναι, ίσως, ο πρώτος ορισμός του βιβλίου – καλλιτεχνήματος (artist's book).

Αν οι τελευταίοι πίνακες του Tiziano είναι φτιαγμένοι με τα δάχτυλα και όχι με τα πινέλα του ζωγράφου, είναι για να ξανατεθεί το ερώτημα σχετικά με την υλική διαδικασία στην παραγωγή του έργου τέχνης, στο παρόν και στο μέλλον.

Αλλά γιατί τόσο ενδιαφέρον, και ίσως τόσοσ καημός, για τη Βενετία; Ήδη στον Ειρηνικό Ωκεανό νησιά βυθίζονται λόγω της αλλαγής του κλίματος και πολιτισμικά / πολιτιστικά πρότυπα χάνονται για πάντα. Πρότυπα που δεν είχαν ως προτεραιότητα την παραγωγή του «μοναδικού», του «εξέχοντος», του «εξαιρετικού», αλλά που περιορίστηκαν στο να δίνουν νόημα και συναισθηματική φόρτιση σε ολιγομελείς ομάδες, με άλλα λόγια, σε κοινωνίες υλικά φτωχές, που δεν ενεπλάκησαν σε πολέμους, που δεν κατέκτησαν άλλες χώρες και δεν εκμεταλλεύτηκαν άλλους λαούς. Γιατί λοιπόν τόσο ενδιαφέρον για πόλεις – κράτη όπως η Βενετία, που έζησαν με και για τον πλούτο της αυτονομίας και της αυτάρκειας; Μήπως, εντέλει, υπάρχει εδώ μια παγίδα; Μήπως ο θαυμασμός, αναμφίβολα δικαιολογημένος, για τον πλούτο (τον υλικό, τον καλλιτεχνικό, τον επιστημονικό) παραποιεί την προοπτική κατανόησης των πολιτιστικών πραγμάτων; Η Βενετία παίρνει υπόσταση όταν κάτοικοι του Βένετο προσπάθησαν να σωθούν από τους Λομβαρδούς «βαρβάρους» και κρύφτηκαν στα νησιά της λιμνοθάλασσας (laguna)· εκεί, πέρα από κάθε προσδοκία και μετά από πολύ αίμα και κόπο, με μάχες και μεγάλες επεμβάσεις σε ένα εξαιρετικά αφιλόξενο οικολογικό περιβάλλον, κατόρθωσαν να δώσουν μορφή στη «Βενετία». Στη συνέχεια, κάνοντας τρομερές εκστρατείες στη Μεσογειακή Λεκάνη, κατάφεραν να την καταστήσουν «αυτοκράτειρα» και να διατηρήσουν αυτή την υπεροχή με οποιοδήποτε μεγάλο κόστος, αλλά και με τεράστια οικονομικά κέρδη. Εκτός από τα εκατομμύρια παλούκια πάνω στην οποία κτίστηκε, εκατομμύρια δράσεις ατόμων και ομάδων έπλασαν την πραγματική, αλλά και τη φανταστική Βενετία. Το παράδοξο είναι ότι τόσο τα νησιά του Ειρηνικού με τα ελάχιστα υλικά κατάλοιπα όσο και η Βενετία με το θαυμαστό υλικό της πλούτο βαδίζουν προς εξαφάνιση, λόγω και της αλλαγής του κλίματος. Έτσι λοιπόν θα καλυφθούν από το νερό και θα πνιγούν σ' έναν κύκλο

γεωλογικό που δεν σέβεται, προφανώς, τις ανθρώπινες επιλογές, τις πρωτοβουλίες και τις φιλοδοξίες των θνητών.

Ονομάζουν την εποχή μας «εποχή του πυριτίου», μετά από την εποχή του λίθου, του σιδήρου, του ατμού, του πετρελαίου. Ζώντας στη Βενετία, μοιάζει οι εποχές να μην έχουν και τόση σημασία, καθώς η φθορά των πραγμάτων είναι αναπόφευκτη και είναι απρόβλεπτο από ποια μονοπάτια θα περάσει. Η Βενετία, μεταξύ ξηράς / λάσπης / νερού, καλλιεργεί τη δύναμη της διεπιφάνειας και παραδίδεται σιγά - σιγά στο υγρό στοιχείο, μια πόλη στην οποία ακόμα διατηρείται η τελετή των τεσσάρων στοιχείων του Εμπεδοκλή (κάθε Μεγάλη Πέμπτη ανανεώνουν τη δύναμη των τεσσάρων στοιχείων: του αέρα, της φωτιάς, της γης και του νερού) και ενώ τα δύο στοιχεία -φωτιά και αέρας- συμβάλλουν λιγότερο, τα άλλα δύο συμπλέκονται για να παρασύρουν με έντονο τρόπο τα ανθρώπινα προϊόντα και έργα της Βενετίας στον υγρό τους τάφο.

Υπάρχουν σημάδια, προαναγγελίες, ενδείξεις για το τι θα έρθει; Είναι φρόνιμο (η Prudenza , είναι η μία από τις δύο αρετές της Γαληνότητας, η άλλη είναι η Giustizia, η δικαιοσύνη, κατά άλλους η πονηρία) να γίνει αναφορά σε μια μετα-βενετσιάνικη συνθήκη; Σε μια κατάσταση, δηλαδή, στην οποία η λήθη, η αλήθεια, το πένθος και η απελπισία συνδυάζονται για να νοηματοδοτήσουν μια ιδιότυπη υλική υπόσταση και να δημιουργήσουν ένα συμβολικό – νοηματικό σταθερότυπο (pattern);

Στην εκκλησία του San Giovanni in Bragora όπου βαφτίστηκε ο Antonio Vivaldi, μια Γαλλίδα από την Τουλούζη φροντίζει να υπάρχουν κάθε μέρα φρέσκα λουλούδια για τον μεγάλο μουσικό, τον μέγιστο μουσουργό. Σύμφωνα με την αφοσιωμένη θαυμάστριά του, όπως δηλώνει και η ίδια, αυτός ο στόχος της γεμίζει τη ζωή και τελικά θα τη βοηθήσει να πεθάνει στη Βενετία, την οποία και «ερωτεύτηκε». Εγκαταλείποντας τα πάντα στη Γαλλία, έγινε εδώ και επτά χρόνια κάτοικος της γειτονιάς του πολυγραφώτατου μουσικού. Μπορεί να ταυτιστεί η πορεία της Βενετίας με την ανθρώπινη πορεία προς το θάνατο; Στη διάρκεια του καρναβαλιού του 2011, ένας ξανθός ευειδής νέος είχε ντυθεί με τα ρούχα του νεαρού ηθοποιού της ταινίας του Luchino Visconti : «Θάνατος στη Βενετία». Μέσα στο πλήθος των αγοραίων κουστουμιών και της ελάχιστης αισθητικής αξίας, ο νεαρός δεν ήταν δυνατόν να

αναγνωριστεί πέρα από κάποιους –ελάχιστους– επαρκείς πολιτιστικά καρναβαλιστές. Παρέμεινε σχεδόν μόνος και με απλανές βλέμμα. Η επαναχρησιμοποίηση του μοτίβου από τον κινηματογράφο φίλο νέο, στο σαθρό πολιτιστικά και καλλιτεχνικά περιβάλλον του καρναβαλιού, ήταν σαν μια επιβεβαίωση της μελαγχολίας των εσφαλμένων επιλογών σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.

Τα πράγματα αλλάζουν με ιδιαίτερη ταχύτητα, ακόμη και εκεί όπου υποτίθεται ότι λειτουργεί ο βηματοδότης των μεταβολών στον πλανήτη μας, στη Silicon Valley. Η κοιλάδα δεν είναι πια μια βιομηχανική φλέβα που αποφέρει πλημμύρα δολαρίων, αλλά ένας χώρος καινοτομίας, έρευνας και εξεζητημένου σχεδιασμού· μέσα σε 30 χρόνια οι δραστηριότητες άλλαξαν δραματικά, οι εκατομμυριούχοι αναδύονται από το μηχανισμό του διαδικτύου, το άυλο καταβροχθίζει το υλικό. Όταν ο Niccolò Machiavelli, μετά την εκδίωξή του από τη Φλωρεντία περιγράφει τη ζωή του, αναφέρει πως στο μικρό του χωριό περίμενε κάποιον ταξιδιώτη για να μάθει τα νέα του κόσμου. Έτσι και η Βενετία μάς δίνει τη δυνατότητα να μπούμε στο χωριό του παρελθόντος, όπου καμία είδηση δεν μπορεί να μας αγγίξει, εκτός κι αν συμβεί κάτι απρόβλεπτα συγκλονιστικό που θα αναστατώσει την καθημερινότητα. Ένα ανάλογο συναίσθημα δημιουργείται όταν κάποιος, αφού για ώρες έχει περιπλανηθεί στα σοκάκια, φτάνει ξαφνικά στην περιοχή του San Zaccaria και βλέπει τον ανοικτό ορίζοντα και ένα τεράστιο πλοίο να διασχίζει αργά - αργά το κανάλι της Giudecca · περνάει δηλαδή από ένα λαβύρινθο στην «κάθετη» εικόνα ενός τεράστιου κρουαζιερόπλοιου, όπου χιλιάδες επιβάτες φωτογραφίζουν ασταμάτητα για τελευταία φορά τη Serenissima. Καθώς το κέλυφος της πόλης έχει αλλάξει πολύ λίγο, και όλα δείχνουν ότι εκεί που ήταν, ίσως εκεί θα είναι, χωρίς δραματικές μεταβολές, ο χρόνος σχεδόν αναιρείται και υπάρχει μια ψευδαίσθηση αιωνιότητας ή έστω μια ψευδαίσθηση ότι ο χρόνος έχει ανακόψει την ανελέητη ροή του· έτσι, σε αντίθεση με τους ηλικιωμένους που έχουν την εντύπωση ότι ο χρόνος –μετρημένος πια, κατά μία άποψη– κυλάει γρήγορα ή πολύ πιο γρήγορα από τότε που ήταν νέοι, η Βενετία είναι ένας επιβραδυντής, σε σχέση με τους άλλους χώρους και οικισμούς. Έχει νόημα να διαβάσει κανείς εφημερίδες στη Βενετία; Το τώρα της συγκυρίας μοιάζει σαν μικρό στίγμα σ' ένα μεγάλο αργό κύμα από τις ανακατατάξεις του κόσμου.

Η ωραία κοιμωμένη Βενετία, από τη στιγμή που έπαψε να είναι αυτοκρατορία και ο δόγης έχασε τον τίτλο του *Quartae Partis et Dimidiae Totius Imperii Romaniae Dominator*, θα ξυπνήσει από το όνειρο ή τον εφιάλτη είτε με τις ενέργειες ενός «όμορφου και καλού πρίγκιπα», με μια κατάκτηση του πνεύματος και των τεχνών (μια νέα μέθοδο διακυβέρνησης του κόσμου, για παράδειγμα), είτε με την εκρηκτική έλευση του κακού – μιας καταστροφής (π.χ. με την υποχώρηση των υδάτων κατά μερικά μέτρα, όταν μια μεταβολή του κλίματος θα αλλάξει την κλίμακα των θερμοκρασιών και ο πλανήτης θα μπει απότομα σε περίοδο χαμηλών θερμοκρασιών που θα μετατρέψουν τα κανάλια σε αποξηραμένους βόθρους). Όταν θα ξυπνήσει, δεν είναι τόσο σαφές τι θα έχει αντέξει, τα κτίρια, τα αρχεία στο *Archivio di Stato* ή τα αρχεία της *Fondazione Cini*. Τα κτίρια και τα υλικά κατάλοιπα μπορούν να ανήκουν σε Βενετσιάνους ή στο κράτος της Ιταλίας, αλλά μπορεί να ανήκουν σε κινέζικες εταιρείες, σε Άραβες ή Ρώσους φεουδάρχες-ολιγάρχες· ωστόσο τα αρχεία (κείμενα, εικόνες, παρτιτούρες) θα μπορούσαν να ανήκουν σε όλους ή, τουλάχιστον, στους πολλούς. Ευτυχώς, η παράδοση είναι πολύ ισχυρή στη δημιουργία τεκμηριωτικών στοιχείων, βιβλιοθηκών, συλλογών και τεχνικών καταγραφής και ταξινόμησης (για παράδειγμα το Ίδρυμα *Antonio Vivaldi*, που συγκεντρώνει και εκδίδει τα γνωστά και «χαμένα» έργα του βενετσιάνου δημιουργού). Παραμένει ανοιχτό το ερώτημα αν, εντέλει, όλα αυτά τα αρχεία θα εγγυηθούν τις «καλές» λύσεις· ωστόσο, πιθανόν, να δείξουν το αναγκαίο των μεγάλων και των γενναίων πράξεων, αλλά και τη συμβατικότητά τους και το σχετικά αυθαίρετο χαρακτήρα τους.

Τα βράδια ακούγονται θόρυβοι από τα τριξίματα των πασσάλων. Ο ένας χτυπάει πάνω στον άλλο, και όλοι μαζί προειδοποιούν για τη μεγάλη κατάρρευση. Η πόλη για να ξορκίσει τους χθόνιους θορύβους οργανώνει μια μουσική υπερπαραγωγή με όλα τα έργα των μεγάλων μουσικών της, του *Monteverdi*, του *Corelli*, του *Vivaldi*, αλλά και όλων των άλλων, γνωστών και άγνωστων συνθετών. Κινητοποιεί όλους τους συλλόγους της *Fondazione Foundation Cini* για να καλύψουν τον επιθανάτιο ρόγχο του

υπόγειου δάσους. Άλλοι νομίζουν ότι εκεί κρύβεται ένα μεγάλο τέρας και άλλοι ότι απλώς χάθηκε η πίστη στον Άγιο Γεώργιο.

Παρασκευή, 6 Δεκεμβρίου 2013: (12.20) Ο ήλιος εισβάλλει ακάθεκτος μέσα στην αίθουσα του ιδρύματος Querini Stampalia· στο δωμάτιο τα φωτιστικά μοιάζουν με χλωμά φωτάκια· απέναντί μου ένας κύριος μ' ένα χοντρό βιβλίο με παρτιτούρες διευθύνει μια φανταστική ορχήστρα κάνοντας μια πρόβα-μελέτη· είναι προφανώς διευθυντής ορχήστρας· στο δυνατό φως η κατατομή του φαίνεται μαύρη και τα χέρια του, όπως κινούνται, γράφουν ένα μουσικό χορό – καμιά φορά του ξεφεύγει και με το στόμα ψιθυρίζει κάποιο σκοπό, ή μήπως κάποια άρια; Η σκιά από το Pilot Hi-Tecpoint V7 fine πάνω στο τετράδιο είναι μαύρη, σκοτεινή και συμπαγής. Το φως στη Βενετία το Δεκέμβρη, όταν πια δεν έχει βροχές και σύννεφα, λειτουργεί με έναν απόλυτο τρόπο: ή διαλύει τα αντικείμενα στο φως ή τα καταδικάζει να υπάρχουν σαν δυσδιάστατες μαύρες φόρμες. Ποιος αντέχει αυτήν την ακραία φωτοθεσία, φωτοπληξία; (Ο διευθυντής ορχήστρας έχει γίνει ακόμα πιο εκφραστικός, ο ήλιος είναι ακριβώς από πίσω του και καθώς γυρίζει τις σελίδες με ένα μικρό θόρυβο οι κινήσεις του γίνονται κοφτά ή και νευρικά σαφείς). Κανείς και τίποτα δεν ξεφεύγει από το φως, και όλα μπορούν να γίνουν σκοτάδι. Ξαφνικά, η καθημερινή σκηνή στη βιβλιοθήκη συνδέεται με την κίνηση των αστεριών και των πλανητών· όλο το σύμπαν συνεργάζεται ώστε το φως που περνάει στην αίθουσα, άλλα αντικείμενα να τα διαλύει ως μορφές, άλλα αντικείμενα να τα κάνει περιγράμματα, άλλοτε να φωτίζει τους πίνακες και να αναδεικνύει τα γυμνά σώματα των γυναικών και των αγγέλων ζωγραφισμένα με σκοτεινό και φωτεινό τρόπο και άλλες στιγμές να τα κάνει δυσδιάκριτες. (Το φως αποσύρεται και η αίθουσα ανάγνωσης ξαναγυρνάει στα φώτα των φωτιστικών· τα αντικείμενα ξαναβρίσκουν τις υλικές τους λεπτομέρειες και αποχρώσεις· στις ζωγραφισμένες γυναίκες φαίνονται και πάλι τα πρόσωπά, τα στήθη και οι ρώγες τους). Το θέατρο της σκιάς, το θέατρο του φωτός κράτησε όσο που κινήθηκε ο ήλιος μπροστά στο παράθυρο του Palazzo. Για μια στιγμή ο κόσμος έγινε

ένα μικρό παιχνίδι φωτός, σκιάς, περιγράμματος, μεταμόρφωσης και παραμόρφωσης. Μια μικρή παράσταση του φευγαλέου και του μη αναστρέψιμου. (Ο διευθυντής έβγαλε το κινητό του τηλέφωνο, πληκτρολογεί, μια κοπέλα περνάει με κάμποσα βιβλία στην αγκαλιά της, σκοντάφτει και πέφτει επάνω στην καρέκλα και φωνάζει «α... α!», έχει χτυπήσει ελαφρά –αλίμονο, ο χώρος της αναπαράστασης έγινε άμεσα υλικός και «πληγώνει» τις απρόσεκτες αναγνώστριες).

(12.40) Φωτογράφιση του χώρου στην τυπική, κανονική του υπόσταση· η πείνα και οι απαιτήσεις του σακχάρου κάνουν την εμφάνισή τους.

(15.00) Έξω στους δρόμους του Castello ο ήλιος φωτίζει και τέμνει ευθύγραμμα τα κτίρια, τα σπίτια και τους δρόμους με την αυστηρότητα του «φωτός, πυκνής σκιάς»· τα χρώματα των οικοδομημάτων σταθεροποιούνται για λίγο σύμφωνα με την τροχιά του ήλιου· ορισμένα σημεία αντανακλούν το φως, ορισμένες επιφάνειες γίνονται μαύρες, άλλες φαίνονται αγνώριστες, άλλες αποκτούν αποχρώσεις, άλλες αναδεικνύουν τη χροιά τους, άλλες αποζητούν την αφή από τους περαστικούς διαβάτες. Το φως δημιουργεί την τρίτη διάσταση, εξαιρετικά ισχυρή, καθώς φωτίζει έντονα τα τόξα, τα γεφύρια, τα δρομάκια· ξαφνικά η προοπτική παύει να είναι η αφαιρετική υποδομή του χώρου και γίνεται μια άμεση απόδειξη ότι η τρίτη διάσταση είναι γενεσιουργός του χώρου – οι άλλες δύο όντας εκεί για να την υπηρετήσουν. Μερικές φορές το φως φαίνεται να παγιδεύεται στα σοκάκια, σαν να προσπαθεί να διαφύγει από τα κτίσματα, τα παράθυρα, τα κρεμασμένα ρούχα, τα αγάλματα, από τις πολλές «πληγές» των τοίχων, την απέραντη ποικιλία ιχνών στο κάθε δομημένο σημείο του κελυφους της πόλης. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι κατατομές των περαστικών εξαερώνονται και μένουν οι σκιές τους στο πλακόστρωτο, άλλοτε μικρές και άλλοτε πελώριες, ανάλογα με τις γωνίες πρόσπτωσης των ακτίνων του ήλιου. Τέλος, η ένταση του φωτός που αντανακλάται στα κανάλια τυφλώνει τους περιπατητές, τους ακινητοποιεί, σαν να τους φωτογραφίζει ένας αόρατος φωτογράφος με ισχυρό φλας από κάποια ταράτσα. Ένα αίσθημα θεατρικής πράξης ή χορογραφίας, που οι διαβάτες αδυνατούν να συλλάβουν. Συμμετέχουν σε μια (ανα)παράσταση, που η απαρχή και το νόημά της γλιστράει από γεφύρι σε γεφύρι. Όταν τα νερά είναι ήρεμα, οι αντανακλάσεις των κτιρίων, των πλοίων, του στόλου με τις γόνδολες, δημιουργούν

μια ανέλπιστη ταινία από αφαιρετικά ή ακανόνιστα σχήματα, καθώς τα χρώματα δημιουργούν οιονεί ευμετάβλητες καμπύλες, μορφές ελεύθερες ή μη, ή πολύχρωμες παραπαίουσες επιφάνειες. Μια αποθέωση χρωμάτων και περιγραμμάτων σε συνεχή κίνηση και μεταμόρφωση.

Όλοι οι πίνακες της βενετσιάνικης σχολής πριμοδοτούν ως μοτίβο, τον ουρανό. Ιδιαίτερα μετά το 1650 ο ουρανός(εν αναπαραστάσει) δέχεται πιστούς, είτε άσημους είτε διάσημους, σαν να ήταν μια μηχανή αναρρόφησης του καλού και του ευλαβούς. Ο ζωγράφος Fumati για 24 χρόνια ζωγράφιζε πάνω σε καμβάδες τους εσωτερικούς θόλους του San Pantalon, όπου, ως άλλος Cecil B. DeMille του 17^{ου} αιώνα, προετοίμαζε την αποθέωση και την άνοδο του Αγίου στην επικράτεια του Παραδείσου. Δεν φιλοτέχνησε τοιχογραφίες, αλλά καμβάδες, διότι το κλίμα και το φυσικό περιβάλλον της Βενετίας καταστρέφει πολύ γρήγορα τις τοιχογραφίες. Έτσι ένα πλήθος πραγματικών και φανταστικών όντων οδεύει προς τη θέση όπου βρίσκεται ο Θεός των Χριστιανών, στους ουραμούς. Δυστυχώς, ο ζωγράφος μόλις τελείωσε το τεράστιο και θαυμαστό έργο του, ένα συνδυασμό πινάκων που η συνάρθρωσή τους δημιουργεί μια συνολική εικόνα, γλίστρησε από τη σκαλωσιά, έπεσε καταγής στο πάτωμα και πέθανε. Αυτός που τόσο εργάστηκε για τον ουρανό, τον «εκδικήθηκε» η γη με τη βαρύτητά της. Ας ελπίσουμε ότι, παρ' όλη την ατυχία του, τώρα βρίσκεται σε κάποια γωνιά του Παραδείσου.

Όλα τα αγγελάκια που είναι ζωγραφισμένα στους πίνακες που βρίσκονται στα σπίτια, στα παλάτια, στις εκκλησίες και στα κτίρια ζωντανεύουν, δημιουργούν σειρές ολόκληρες, κρατούν τα μεγάλα καμπαναριά και με το πέταγμά τους εμποδίζουν την πόλη να βυθιστεί.

Θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να καταμετρηθούν οι αποθεώσεις, οι εορτασμοί και

οι εκκλησιαστικές σκηνές, όπου όλα τείνουν να ανοίξουν τις σκεπές των εκκλησιών και των παλατιών και να ανυψωθούν σε έναν επουράνιο τόπο. Ωστόσο η Βενετία βυθίζεται, και η γη και η θάλασσα την «καταπίνουν» και δεν της επιτρέπουν να σταθεί στα υψηλά. Κοιτάζοντας όλες αυτές τις εικόνες, ένα συναίσθημα αναδύεται: ότι όλα τα πράγματα, όλα τα κτίσματα και όλοι οι άνθρωποι θα μπορούσαν να υπερυψωθούν τουλάχιστον κατά 10 εκατοστά! Βέβαια, θα μπορούσε μ'αυτόν τον τρόπο το όλο πρόβλημα της Βενετίας να λυθεί. Αν δηλαδή όλοι οι άγγελοι μικροί και μεγάλοι, όλα τα αγγελάκια με τη ροζ σάρκα των μωρών, όλα τα χερουβείμ (άσπρα, μαύρα, κόκκινα) ξαφνικά εγκατέλειπαν τις εικόνες και τα αγάλματα και σαν υπαρκτά όντα πια κρατούσαν την πόλη και την οδηγούσαν προς τους ουρανούς. Έστω και 10 εκατοστά να τη σήκωναν, το νερό θα έφευγε από τις κρύπτες των εκκλησιών (π.χ. του San Marco και του San Giovanni in Bragora), τα παλάτια θα είχαν πιο στεγνά θεμέλια, η πόλη θα αιωρούνταν, αλλά θα είχε σωθεί. Βέβαια, το κυριότερο, η Καθολική εκκλησία θα αποδείκνυε το αληθές της πίστης της, το αληθές του φανταστικού της σύμπαντος, οι Νύμφες των Ελλήνων θα γινότουσαν στάχτη, όλοι οι θεοί της Ινδίας θα έπρεπε να ξανακατακτήσουν ένα δισεκατομμύριο πιστούς και οι 8.888.888 θεοί της Ιαπωνίας θα έπρεπε να σβηστούν από τη μνήμη των Ιαπώνων και των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η λύση αυτή (για την οποία πρέπει να αρχίσουμε να προσευχόμαστε άμεσα) είναι απόλυτα συνυφασμένη με την τοπική ιστορία (την καλλιτεχνική και πολιτιστική), καθώς η στρατιά των όντων αυτών που συνδέουν τον ουρανό με τη γη έχει πάρει μορφή από τους βενετσιάνους καλλιτέχνες και τους βενετσιάνους πάτρωνές τους, δηλαδή, από την εκκλησία και την πολιτικοκοινωνική εξουσία. Αποκλείεται, έτσι, η όποια εισαγωγή ξένων πρακτόρων και τεχνολογικών μέσων.

Εξάλλου, ένα μέρος του φαινομένου της *aqua alta* εξαρτάται και από τις κινήσεις των πλανητών. Μια συνωμοσία άστρων και πλανητών ωθεί το νερό στους δρόμους της πόλης και διαβρώνει τα κτίσματά της. Ζώντας στη Βενετία, φέρνεις στο νου σου την άποψη των Ινδών, ότι τίποτε δε γίνεται και όλα γίνονται, καθώς η αστρονομία και η αστρολογία αποφασίζουν για τα ανθρώπινα. Ο κάτοικος της Βενετίας γίνεται αυτόματα κάτοικος του σύμπαντος.

Και ω του θαύματος! οι προσευχές μας εισακούστηκαν και μια Κυριακή

απόγευμα ένας ελαφρύς θόρυβος και κάποιοι ανεπαίσθητοι στρόβιλοι αέρα προκαλούν την κατακλυσμιαία εμφάνιση των αγγέλων.

Αυτός ο σίφουνας, αυτή η αλυσίδα, αυτός ο στρόβιλος από τι; από αέρα, από σανδάλια, από φοβερά υφάσματα, από φτερά απλά, σύνθετα, έγχρωμα, άσπρα, από σάρκα μη σάρκα· από χειρονομίες θεατρικές, δηλαδή από μια επιτελεστική φαντασμαγορία, ικανή να σηκώσει το βάρος της πόλης και το «βάρος» της ιστορίας της. Καθώς η πόλη σώζεται, ο Πάπας αναγκάζεται να παραδεχθεί το θαύμα των θαυμάτων, η Καθολική εκκλησία αναλαμβάνει τη διακυβέρνηση του κόσμου, οι Ιησουΐτες γίνονται οι δρώντες πρωταγωνιστές μιας παγκόσμιας κυβέρνησης, ο Πάπας καθιερώνει το διεθνές Παγκόσμιο Κύπελλο του ποδοσφαίρου να δίνεται στη Βενετία και να έχει τη μορφή του καπέλου του Δόγη. Το μαγαζί που πουλάει τις σοκολάτες αλλάζει την ονομασία του και από «Vizio Virtù» γίνεται «Virtù Virtù».

The Post Venetian period, η μετα-βενετσιάνικη περίοδος της ιστορίας αρχίζει, και είναι η εποχή των αγγέλων. Το πυρίτιο χάνεται και οι Κινέζοι διερωτώνται γιατί δεν έκαναν συλλογή από σπάνιους αγγέλους αντί να κάνουν συλλογή σπάνιων μετάλλων· ο Γενικός Γραμματέας του κόμματος δηλώνει ότι φταίει κατά 23, 66% μόνο και δικαιούται να κρατήσει τη Maserati την οποία και ονομάζει Ve-ne-tsia Ma-tse-ra-tsi. Ο συγγραφέας Roberto Calasso ονομάζεται Ειδικός Γραμματέας του Πάπα και αναλαμβάνει να τακτοποιήσει τις σχέσεις με όλες τις χρεοκοπημένες μυθολογίες, σε συνεργασία με την Goldman Sachs και ιδιαίτερα με το τμήμα πτωχεύσεων· λέγεται ότι αναζητεί ως βοηθούς μερικούς έλληνες πολιτικούς και επιστήμονες, προκειμένου να γραφτεί ένας οδηγός για την πτώχευση κρατών, μύθων, θεωριών και οικονομιών. Ο μύθος που έπλασαν οι Έλληνες «σοσιαλισμός επί πιστώσει, εδώ και τώρα» ίσως αποτελέσει το αφηγηματικό πρότυπο για τη διάκριση των μύθων από τους ψευδομύθους.

Η υπερύψωση των κτισμάτων της πόλης έχει ως αποτέλεσμα οι πάσσαλοι να «ανακουφισθούν» από την πίεση των κτιρίων και ν' αρχίσουν να αναδεικνύουν τη μουσική υπόσταση και τη δυναμικότητά τους. Έτσι οι ήχοι που αναδύονται από το νερό –στην αρχή όλοι νόμισαν ότι οι γοργόνες ήρθαν να ψάλουν και να δοξάσουν– αλλά και τα απλά τριξίματα μετατράπηκαν σε αργόσυρτες μελωδίες, και καθώς η πόλη

θέλει να ενισχύσει το μουσικό υπόστρωμα του θαύματος, άρχισε να μεταδίδει με μεγάλα μεγάφωνα τη λαμπρή ιστορία της βενετσιάνικης σχολής (Monteverdi, Vivaldi, Corelli κ.ά.). Έτσι οι άγγελοι με τα μουσικά τους όργανα λειτουργούν πιο άνετα και επιδίδονται σε αυτοσχεδιασμούς, προσαρμογές και παραλλαγές, δημιουργώντας ένα σοβαρό πρόβλημα για τους Ινδούς μουσικούς και, οπωσδήποτε, για όλη τη μουσική της τζαζ που θα πρέπει να αναθεωρηθεί με πολύ σοβαρό τρόπο.

Ένα δεύτερο σύμπτωμα είναι ότι οι ξύλινοι πάσσαλοι ξαναβρίσκουν το DNA τους και τη βιο-φυσιολογική τους υπόσταση, γίνονται δηλαδή ξανά δέντρα, και όλος ο βυθός μετατρέπεται πάλι σε δάσος. Φύλλα και λουλούδια αναδύονται στην επιφάνεια της θάλασσας, τα πλοία διασχίζουν πλωτούς κήπους, με συνέπεια μερικές μηχανές και προπέλες να μπουκνώνουν από τα λουλούδια, τα πλοία να σταματούν στο μέσο του καναλιού Giudecca και οι επιβάτες να απομακρύνονται με ειδικά πλοία - την όλη επιχείρηση συντονίζει ο 2^{ος} ναύαρχος της πόλης με το όνομα Morosini. Είναι σαφές ότι ένα ιδιαίτερο κόστος, λόγω των λουλουδιών και των φύλλων, επιβαρύνει την πόλη, αλλά δεν υπολογίζεται μπροστά στη σωτηρία της. Ένα άλλο ζήτημα έχει τεθεί για τα δικαιώματα από τη μουσική που αναδύεται από τα κανάλια της πόλης ίσως το ίδρυμα Vivaldi και η Fondazione Cini θα πρέπει να βρουν μια μέθοδο για την καταγραφή και τη διάδοση της μουσικής (παράλληλα με την προσπάθεια που γίνεται για τη μουσική του Vivaldi από την ομάδα του Francesco Fauna) και για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων από την πόλη και όχι από το Βατικανό – πολλοί φοβούνται ότι θα ξεσπάσει πόλεμος δικαιωμάτων μεταξύ Ρώμης και Βενετίας και ότι θα ξαναγίνουν οι σχέσεις μεταξύ των δύο πόλεων και πάλι πολύ τεταμένες· έτσι προτάθηκε να αναλάβει το έργο η Deutsche Grammophon ως εκτελεστικό όργανο και οι δύο πόλεις να το εποπτεύουν: η Βενετία ως τόπος (του δάσους των πασσάλων και των αγγέλων) και η Ρώμη ως η θρησκευτική συνθήκη και η προϋπόθεση για το θαύμα (και τη μουσική)· μάλιστα η κ. Merkel θα μπορούσε να μετονομάσει την Ε.Ε. σε Κ.Κ.Ε.Ε. (Κατανυκτικά Καθολική Ευρωπαϊκή Ένωση), σε μια προσπάθεια να σώσει την πολιτική της καριέρα και τη γερμανική εταιρεία μουσικών καταγραφών και προϊόντων.

Ένα άλλο πρόβλημα δημιουργείται με τις πτήσεις των αεροπλάνων ·οι πτήσεις μπορεί να γίνουν εξαιρετικά επικίνδυνες και να υπάρξει ατύχημα με τις χιλιάδες των

αγγέλων ή των χερουβείμ που απλώνονται στους ουραμούς γι' αυτό οι τροχιές των αεροπορικών δρομολογίων αλλάζουν δραστικά και τα αεροπλάνα θα πρέπει να κάνουν μεγάλους κύκλους ή να ακολουθούν ειδικές διαδρομές: για παράδειγμα η διαδρομή Αθήνα – Παρίσι θα γίνει Αθήνα – Μαδρίτη – Μπορντώ – Παρίσι. Δυστυχώς, οι επιβάτες δεν θα μπορούν να δουν, και κυρίως ν' ακούσουν, τη μουσική που μεταδίδεται μέσα από το «χωνί» του στροβίλου των αγγέλων.

Τέλος, οι αλλαγές του καιρού δεν φαίνεται να επηρεάζουν δραματικά την αποστολή (τη γήινη, αναμφίβολα) των αγγέλων, καθώς οι άγγελοι όντας σάρκα από μη σάρκα διατηρούν την υπόστασή τους σταθερή και αναλλοίωτη μιά και είναι πέρα από τις βιολογικές ρυθμίσεις, δεν αισθάνονται κούραση και έτσι δεν υπάρχει λόγος για ρεπό ή για αντικατάσταση λόγω γήρατος ή κόπωσης· η όλη διαδικασία είναι ένα τεράστιο μάθημα αειφορίας. Ευτυχώς, οι ζωγράφοι της Βενετίας είχαν την έμπνευση να ζωγραφίσουν χιλιάδες χιλιάδων αγγέλους, χωρίς να υπολογίζονται και οι άγγελοι των γλυπτών. Ο Goethe θεωρούσε ότι οι άγγελοι μπορούν να υπάρξουν είτε ως θεατές είτε ως θεώμενοι και δεν φαντάστηκε ποτέ ότι οι άγγελοι θα κατέληγαν να γίνουν (πολιτιστικοί) εργάτες. Όσο για τον Rilke, αν ζούσε, θα έπρεπε να ξαναγράψει τις ελεγείες του.

Μόνο ένα μικρό πρόβλημα δημιουργήθηκε με τα περιστέρια. Τα περιστέρια θα μπορούσαν να διακόπτουν τις αλυσίδες των αγγέλων καθώς η πολυπληθής ομάδα των ζωγράφων και γλυπτών (η Βενετσιάνικη Σχολή) είχε κοινό στόχο να τους δώσει μορφή· αλλά οι μεταξύ τους διαφορές στη σύλληψη των αγγέλων ως υπάρξεων παρέμεναν σημαντικές. Θα μπορούσε ακόμη και να λερώνουν με τις κουτσουλιές τους τα φοβερά τους φορέματα που βλέπουμε, για παράδειγμα, στους πίνακες της οικογένειας Tierolo. Άλλοι είπαν ότι θα πρέπει να εξολοθρέψουν τα περιστέρια, εφόσον εμποδίζουν ένα τέτοιο τεράστιο έργο, άλλοι αντιπρότειναν με τον έλεγχο του DNA να υπάρχουν μόνο λευκά περιστέρια, που δεν θα φαίνονται μέσα στη συμπυκνωμένη ομίχλη από την οποία είναι φτιαγμένοι αρκετοί άγγελοι. Για την ώρα δεν έχει βρεθεί λύση.

Παρόμοιο πρόβλημα δημιουργήθηκε όταν οι άγγελοι, καθώς «ξεκόλλαγαν» από τα έργα τέχνης και ζωντάνευαν, παρέσυραν μερικά ζώα, ιδιαίτερα από τα έργα του

Tintoretto. Έτσι ξαφνικά, μέσα στην πόλη της Βενετίας, ομάδες ζώων χωρίς τα αφεντικά τους πια έφτιαχναν μικρές περιφερόμενες αγέλες, και όπως η κατάσταση ήταν εξαιρετικά χαοτική άρχισαν να γίνονται επιθετικά, και κυρίως να αναζητούν τροφή παντού. Κάτοικοι, κυρίως ηλικιωμένοι, δέχτηκαν αιματηρές επιθέσεις από άγριες συμμορίες σκυλιών. Ο δήμαρχος ήρθε σε επαφή με ειδικούς ζωολόγους, με ομάδες οικολόγων και με οργανώσεις ηλικιωμένων για να βρεθεί μια λύση. Κάτι ανάλογο, αλλά σε άλλη κλίμακα, είχε δημιουργηθεί σε χώρες με οικονομική κρίση, καθώς οι ιδιοκτήτες ζώων που δεν είχαν τους χρηματικούς πόρους για να τα φροντίσουν τα εγκατέλειπαν σε πάρκα και δάση, έτσι που αυτά έπαυαν να είναι «κατοικίδια» και δημιουργούσαν πεινασμένες αγέλες· τότε αποφάσισαν να τα εξολοθρέψουν με τις νέες μεθόδους της βιοτεχνολογίας, αποφεύγοντας τον πόνο και την αγωνία. Τώρα, όμως, τα πράγματα είναι πιο δύσκολα, καθώς τα ζώα έχουν ειδική προέλευση και μάλιστα ιστορικά πολύ σημαντική, μια και είναι τα ζώα που μορφοποίησαν οι μεγάλοι καλλιτέχνες. Διαφαίνεται μια τρομερή σύγκρουση, έστω για ένα δευτερεύον θέμα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όλο αυτό το έργο υποστήριξης της Βενετίας από τους αγγέλους δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί αν δεν βοηθούσαν οι Τιτάνες, οι Ηρακλειδείς, οι Φαύνοι, οι Γίγαντες και όλα τα άλλα δημιουργήματα των καλλιτεχνών. Ευτυχώς τα τέρατα δεν αντιλήφθηκαν την ευκαιρία που τους δινόταν και έτσι παρέμειναν ως έργα τέχνης. Πολλοί απογοητεύθηκαν, γιατί θα μπορούσε να υπάρχουν συλλογές τεράτων σε ειδικούς ζωολογικούς κήπους· για παράδειγμα, τα τέρατα που σκοτώνει ο Άγιος Γεώργιος θα μπορούσαν να γεμίσουν ένα πολύ ειδικευμένο πάρκο, κάτι σαν το Jurassic Park. Δυστυχώς, τα τέρατα δεν διαθέτουν στοιχειώδη εξυπνάδα και καπατσοσύνη, και έτσι έμειναν τέρατα «εν αναπαραστάσει». Μάλιστα, αυτή η αδυναμία των τεράτων έσωσε την κινηματογραφική βιομηχανία, η οποία θα έχει στο εξής την ευκαιρία να μονοπωλεί τη μυθοπλασία των τεράτων και των freaks γενικότερα.

Την ίδια στιγμή, στον επιστημονικό κόσμο δημιουργήθηκε μια μεγάλη αναστάτωση, καθώς αναδύθηκε το ερώτημα πώς είναι δυνατόν ένα τόσο μεγάλο έργο να γίνεται χωρίς την κατανάλωση ενέργειας. Οι άγγελοι δεν καταναλώνουν τροφές και

ενέργεια, άρα το αεικίνητον ήταν πραγματικότητα. Μήπως, λοιπόν, όλες οι αρχές της επιστήμης θα πρέπει να αναθεωρηθούν; Μήπως μετά τη μαύρη ενέργεια θα πρέπει να εισαχθεί η θεϊκή ενέργεια; Και οι άλλες θεωρίες (π.χ. οι string theories) μήπως θα πρέπει να γίνουν «φύλλο και φτερό» για να συμπεριλάβουν τα νέα ενεργειακά φαινόμενα της μετα-Βενετίας, τα γνωστά ως μετα-αγγελική ενέργεια;

Η ιταλική κυβέρνηση, ανακουφισμένη για τη λύση που βρέθηκε στο θέμα της Βενετίας, σκέπτεται τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να χρησιμοποιήσει αυτό το θαύμα για να εξέλθει οριστικά από την κρίση. Πώς, δηλαδή, θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τους αγγέλους – σκλάβους, όπως τους ονόμασε κάποιος κυνικός σχολιαστής, για να βγάλει την οικονομία της από το τέλμα. Προκήρυξε μάλιστα μεγάλο διαγωνισμό και τώρα περιμένει προτάσεις για ριζοσπαστικές λύσεις: π.χ. να χρησιμοποιηθούν οι άγγελοι στην καταδίωξη της μαφίας, καθώς θα μπορέσουν να φέρουν στο φως όλες τις κρυφές δραστηριότητες των μαφιόζων.

Ευτυχώς, η πόλη δεν έγινε βορά στις αγέλες των λιονταριών που θα μπορούσαν να ζωντανέψουν από κάθε γωνιά της. Χιλιάδες λιοντάρια για να χορτάσουν θα έπρεπε να καταβροχθίσουν τεράστιες ποσότητες κρεάτων, και ίσως στην απελπισία τους να αποδεκάτιζαν τον τοπικό πληθυσμό. Το ζώο - προστάτης της πόλης θα γινόταν το ζώο - εφιάλτης. Θα έπρεπε να εφεύρουν ένα άλλο ζώο για σύμβολο της πόλης, στην περίπτωση της «ενσάρκωσης» των γλυπτών και ζωγραφισμένων λιονταριών, ένα ζώο-και αγγελικό και μυθικό- όπως ο μονόκερως.

Ωστόσο έγινε κάτι σχεδόν μαγικό στο κτίριο του σημερινού Κεντρικού Ταχυδρομείου της πόλης, και στον τοίχο που βλέπει το Μεγάλο Κανάλι εμφανίστηκε και πάλι η εικόνα που είχε ζωγραφίσει ο Giorgione και είχε διαβρωθεί από την υγρασία και το αλάτι. Ταυτόχρονα σβήστηκαν τα τελευταία ίχνη από τον τοίχο που είχε μεταφερθεί στο Μουσείο και που βλέποντάς τον ένιωθες μόνο θλίψη. Η εικόνα λαμπρή και σαν να είχε μόλις τελειώσει ξανάδωσε αίγλη και σημασία στην άχαρη στροφή πριν από τη γέφυρα του Rialto. Όλοι προσπαθούν να καταλάβουν πώς έγινε αυτή η ζωγραφάνεια, αυτή η επι-φάνεια. Οι ιστορικοί, ειδικοί για τον Giorgione, βρήκαν την ευκαιρία να διατυπώσουν νέες θεωρίες για το αδάμαστο ερμηνευτικά έργο του ζωγράφου της «Καταιγίδας».

Πώς, όμως, οργανώθηκαν όλοι οι άγγελοι και τα χερουβείμ; Σημαντικός υπήρξε ο ρόλος των αρχαγγέλων, παρόλο που ο αριθμός τους ήταν μικρός και οπωσδήποτε πολύ μικρότερος από τον απαιτούμενο· όπως μάλιστα δήλωσαν στα ΜΜΕ, έδωσαν τον «καλύτερο εαυτό τους» για να μπορέσει «η ομάδα να πραγματοποιήσει το στόχο της, να κρατηθεί δηλαδή η Βενετία όσο γίνεται πιο στεγνή». Πάντως, μερικοί είπαν ότι τον πιο σημαντικό ρόλο τον έπαιξε ο πίνακας του Tintoretto “Η Τελική Κρίση” (Il Giudizio Universale) που βρίσκεται στην εκκλησία της Madonna dell’ Orto, καθώς λειτούργησε ως οργανωτικό πρότυπο. Η διαίρεση των επιπέδων μεταξύ του Χριστού που βρίσκεται στα ουράνια και της κόλασης που βρίσκεται στη βάση μιας πυραμίδας, αποτέλεσε το πρότυπο της συλλογικής εργασίας. Εδώ βέβαια κανένας δεν συνάντησε τον μεγάλο αρχηγό, ούτε κάποιον που να δίνει το γενικό πρόσταγμα. Οι άγγελοι μόνοι τους, με μια διάθεση αυτοδιαχείρισης, ανέλαβαν το βαρύτερο έργο της ανύψωσης της πόλης. Δεν ήταν και τόσο δύσκολο, γιατί οι πιο πολλοί απ’ αυτούς είχαν κινηθεί μέσα σε διάφορους θριάμβους και αποθεώσεις, δηλαδή άνοιγαν τα ταβάνια των εκκλησιών και των παλατιών προς τα έσχατα του ουρανού. Δεν είναι δυνατόν να λεχθεί ότι ο Tintoretto βρισκόταν πίσω από όλη αυτή την οργάνωση – πρόκειται για μια υπόθεση πολύ παρακινδυνευμένη, έστω και αν ο ζωγράφος, όσο ζούσε, κατάφερνε συχνά όχι και με τόσο θεμιτά μέσα να κερδίζει παραγγελίες για το εργαστήριό του (βλέπε την ιστορία των παραγγελιών της Scuola Grande di San Rocco). Πάντως, ο τάφος του ζωγράφου παραμένει κλειστός και άθικτος. Μερικοί είπαν πως ίσως την όλη διαδικασία την οργάνωσε ο Veronese, γιατί υπήρχε μια καθαρότητα στους ρόλους και στα επίπεδα δράσης· και αυτή, όμως, η εκδοχή συνάντησε ψυχρή υποδοχή, καθώς ήταν σαφές ότι αφού ο ζωγράφος δεν πίστευε στη χριστιανική θρησκεία με απόλυτο πάθος, πώς θα μπορούσε να κινήσει μια στρατιά αγγέλων, για την ύπαρξη των οποίων είχε μάλιστα σοβαρές αμφιβολίες; Κατά παράξενο τρόπο, ο Andrea Palladio δεν αναφέρθηκε στους πιθανούς «σκηνοθέτες – συντονιστές». Περίεργο, αυτός που θα μπορούσε να κτίσει την πόλη από την αρχή, να την τροποποιήσει, να της δώσει ένα χαρακτήρα ελληνορωμαϊκό (χρησιμοποιώντας στρατιές τεχνιτών, ειδικευμένων εργατών, επιστατών), αγνοήθηκε από όλους. Μήπως γιατί δεν καταγόταν από την πόλη; Μυστήριο!

Πώς μπορεί να ζει κάποιος σε μια πόλη που το παρελθόν της, έντονα πολιτιστικό και καλλιτεχνικό, είναι παρόν σε κάθε βήμα; Πολλοί ιστορικοί της τέχνης προτιμούν να ζουν στο Mestre ή στο Treviso, σε απόσταση δέκα ή τριάντα λεπτών με το τρένο. Έχουν ανάγκη από μια ανάπαυλα, έναν ουδέτερο χώρο, χωρίς πολλές φορτίσεις, σε αντίθεση με τους μετοίκους – αυτούς που μένουν στην πόλη για σύντομα χρονικά διαστήματα - οι οποίοι αναζητούν τη φόρτιση από κάθε λεπτομέρεια ή χαραμάδα. Το αίσθημα ότι η πόλη είναι παρούσα με όλη τη σύνθετη ιστορία της, με τους θριάμβους και την παρακμή της, με τις κατακτήσεις και τη φθορά της, με τις πράξεις μεγαλοσύνης και με τα πλιάτσικα, δεν σε αφήνει να ησυχάσεις. Μερικοί μέτοικοι, καθώς πλησιάζουν οι μέρες της επιστροφής στις πατρίδες τους, διακατέχονται από έναν εκνευρισμό, καθώς τρέχουν να δουν την τελευταία εκκλησία, την εποχική έκθεση πριν κλείσει· με μια υπερκινητικότητα προσπαθούν να γευτούν τις ύστατες στιγμές, σαν να ήταν χαιρετισμός στην πόλη που ίσως χαθεί ή που οι ίδιοι ίσως δεν θα προλάβουν να την ξαναδούν. Μια διαδικασία πένθους, πριν ο θάνατος της Βενετίας, γνήσιος ή μεταφορικός, λάβει χώρα. Αυτά τα συναισθήματα θα χαθούν, καθώς η πόλη ζει τώρα μιαν άλλη πραγματικότητα.

Αποχαιρέτα λοιπόν την πόλη, όπως βυθίζεται αργά, αιωρούμενη ανάμεσα στο νερό, τη γη και τον ουρανό. Δέξου τα δυο της πρόσωπα, το ιστορικό της κέντρο και το βιομηχανικό και εμπορικό της συμπλήρωμα στην *terraferma*. Αυτός ο διαχωρισμός είναι δραματικός, γιατί αφήνει την ιστορική πόλη μέσα σε ένα πέλαγος σχέσεων που προέρχονται από τον κόσμο των υπηρεσιών (τουρισμός, εκπαίδευση, πολιτιστική βιομηχανία), και αυτό σε συνάρτηση με ένα παρελθόν εξαιρετικά σύνθετο και πλήρες. Η απώλεια της βαριάς βιομηχανίας και της εμπορικής διαπραγμάτευσης αυτόματα δημιουργεί μια ατμόσφαιρα βιτρίνας. Αυτό καθαυτό το γεγονός δεν είναι καταδικαστέο, δημιουργεί ωστόσο ένα κενό πραγματικότητας. Ένα παράδειγμα: πολλοί έμποροι τέχνης και συλλέκτες ενδιαφέρονται να νομιμοποιήσουν και να προσδώσουν κύρος στις συλλογές έργων τέχνης που κατέχουν· να καθιερώσουν δηλαδή τις επιλογές τους ως τον «απόλυτο ορισμό της τέχνης», αγοράζοντας ή ενοικιάζοντας αρχοντικά (*palazzi*) ή άλλους ιστορικούς χώρους (τελωνεία, βιοτεχνίες) με ιστορία και υποδομές, με σκοπό να οργανώσουν εκθέσεις καλλιτεχνών που δεν

έχουν καμία σχέση με την ιστορική περιπέτεια της Γαληνότητας. Η επιλογή αυτή από τη μεριά τους είναι απόλυτα ορθολογική, έχει μετρηθεί το κόστος και αναμένονται τα οφέλη. Δεν μπορεί, όμως, κάποιος να τους σταματήσει; Δεν έχει νόημα αυτό να γίνει με νόμους και αστυνομικά μέτρα, το ζήτημα είναι να βρεθούν τρόποι ώστε η προαναφερόμενη στρατηγική να υποστεί τη δοκιμασία μιας σύγκρισης / σύγκρουσης με άλλες πρωτοβουλίες – από την πόλη, από ομάδες καλλιτεχνών, από εναλλακτικά εγχειρήματα. Τώρα που οι άγγελοι διαχειρίζονται το μέλλον της πόλης, οι μικροϋπολογισμοί, οι μικροστρατηγικές των ολιγαρχών απογυμνώνονται από κάθε δύναμη και νομιμότητα. Είναι η εκδίκηση των αγγέλων στα σκουπίδια μιας ορισμένης τάσης της νεοτερικής τέχνης ;

Σώθηκε εντέλει η Βενετία; Το ευαγγέλιο της σωτηρίας διαδόθηκε με απίστευτη ταχύτητα από τα σύγχρονα μέσα. Χιλιάδες εραστές και οπαδοί της Βενετίας προσέτρεξαν από ξηράς, θαλάσσης και αέρος για να απολαύσουν το θέαμα της θεόσταλτης και αγγελοποιητής σωτηρίας. Η πόλη διέταξε τα πλήθη να μείνουν στην terraferma και τα πλοία να κρυφτούν πίσω από το Lido. Δημιουργήθηκαν καταστάσεις πανικού, συνωστισμού και έντονων αψιμαχιών (και όχι μόνο λεκτικών). Οι πρώτες μέρες του θριάμβου μεταφράστηκαν σε ουσιαστική ανύψωση της Βενετίας. Μετά τις πρώτες εβδομάδες άρχισε όμως να διαφαίνεται η μεγάλη δυσκολία του όλου εγχειρήματος. Η παραγωγικότητα και η απόδοση των αγγέλων ολοένα αποκλιμακώνονταν σε ποσοτικό επίπεδο. Η χώρα άρχισε να αγωνιά και η αμφιβολία εγκαταστάθηκε στον ορίζοντα. Τι είχε συμβεί; Είναι δυνατόν να λεχθεί ότι οι άγγελοι κουράστηκαν ή ότι δεν έχουν πια κίνητρο; Ή μήπως όλα ήταν μια απατηλή εικόνα, μια ενορχηστρωμένη χίμαιρα, μια παραλλαγή μιας εικόνας μπαρόκ ή ροκοκό, ένα καπρίτσιο του Tiepolo πατρός; Ένα θέαμα για την εξαπάτηση κατοίκων και «εθισμένων» της Βενετίας; Αλίμονο, αλίμονο η όλη διαδικασία δεν ήταν παρά ένα show, ένα υπέρ-θέαμα, μια έξυπνη φαντασμαγορία του νεαρού ταχυδακτυλουργού – μάγου Joseph Chesterfield , που συνέλαβε την ιδέα μιας μεγαλειώδους

επιτελέσεως (performance): ένα τεράστιο «νούμερο» για το τσίρκο του κόσμου. Όταν άρχισε να επεξεργάζεται το πρόταγμα-project, ήθελε να εξαφανίσει τη Βενετία, όπως οι προηγούμενοι είχαν εξαφανίσει αυτοκίνητα, σπίτια και μεγάλα μνημεία. Αλλά μετά σκέφτηκε να σώσει τη Βενετία. Κατέφυγε στα εργαστήρια της νανοτεχνολογίας, ήρθε σε επαφή με μια γιαπωνέζικη εταιρεία που έχει εφεύρει νέους τρόπους φωτισμού χάρη στις κατακτήσεις της Οπτικής επιστήμης και τις ερευνητικές εργασίες για τη φύση του φωτός. Τέλος, μερικές καινοτομίες συνδεδεμένες με την ολογραφία τού επέτρεψαν να δημιουργήσει αγγελικά εικάσματα φαντασμάτων και αγγελικά φαντάσματα εικασμάτων. Η δημιουργία των αλυσίδων των αγγέλων εξασφαλίστηκε με τεχνικές που προέρχονται από τα δίκτυα των βιολογικών συστημάτων. Όσο για τη χρηματοδότηση, αυτή προήλθε από κινέζικες και κορεάτικες εταιρείες τηλεπικοινωνίας που στοχεύουν στην κατάκτηση της πολιτιστικής βιομηχανίας, και ειδικότερα του κινηματογράφου, με τα ειδικά τεχνολογικά εφέ, των παιχνιδιών βίντεο και του brand name του Hollywood. Ο κύριος στόχος τους ήταν να δείξουν τις δυνατότητές τους στο υπερθέαμα και να δημιουργήσουν μια νέα κατηγορία προϊόντων και υπηρεσιών, όπου όλα τα όντα (έμψυχα ή άψυχα) να μπορούν να αναπαρασταθούν – να σταθούν σε ένα ενδιάμεσο χώρο αγγέλων ή χώρο πραγματικών φαντασμάτων. Διαλέχτηκε η Βενετία γιατί από την άποψη της προώθησης θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν την απαραίτητη παγκοσμίωση (globalization) με το λιγότερο κόστος.

Καθώς η απογοήτευση διαπερνούσε τις ψυχές των Βενετσιάνων και των θεατών, αφού το έργο των αγγέλων δεν ήταν παρά μια φρούδα ελπίδα, οι αρχές αναγκάστηκαν να ομολογήσουν ότι το όλο εγχείρημα ήταν μία ακόμη μυθοπλαστική εκδοχή της μεταβενετσιάνικης συνθήκης και κάλεσαν τους «προσκυνητές» να επιστρέψουν στα σπίτια τους με τρόπο συντεταγμένο, για να αποφευχθούν θύματα. Δεν διευκρινίστηκε αν οι αρχές γνώριζαν από την αρχή γι' αυτή την επικοινωνιακή επιχείρηση ή αν αναγκάστηκαν στο τέλος να συμμετάσχουν στην επικοινωνιακή τακτική. Θα χρειαστεί χρόνος ώστε να ερευνηθούν τα αληθινά γεγονότα και κίνητρα. Έτσι, η όλη παράσταση κατέβηκε λίγο άδοξα με το αίσθημα ότι οι άγγελοι θα μπορούσαν να ήταν μια κάποια λύση, αλλά, κυρίως, με το ερώτημα ποια θα

μπορούσε να ήταν μια άλλη λύση στο μέλλον; Τι μπορούμε να περιμένουμε από τις επίγειες δυνάμεις, όπως η επιστήμη και η τεχνολογία, και τι από τις επουράνιες; Ωστόσο, όλοι συμφώνησαν πέρα από τις σκοπιμότητες και τις μικρονοϊκές συλλήψεις, ότι το όλο θέαμα, μεταξύ επιστημονικού πειράματος και καλλιτεχνικού αντικειμένου, κατόρθωσε να διεγείρει τα οπτικά νεύρα των κατοίκων του πλανήτη, και κυρίως να τους διεγείρει τον πόθο για φαντασματικές οντότητες, όπως είναι οι άγγελοι, οι ημίθεοι και όλες οι αναπαραστάσεις τους.

Δημοσθένης Αγραφιώτης

Το κείμενο γράφτηκε στη διάρκεια δίμηνης παραμονής (Art Residence) στο Emily Harvey Foundation στη Βενετία (Δεκέμβριος 2013-Ιανουάριος 2014).

Επιμέλεια κειμένου: Ελένη Μαυρακάκη-Πολυβίου.

Κριτική ανάγνωση : Michele Valley, Γιάννης Ρηγάδης